

Murray N. Rothbard, Hynek Řihák

Ekonomické krize: jejich příčiny a léčba

Ekonomické krize: jejich příčiny a léčba
Murray N. Rothbard
Překlad Hynek Řihák

1. vydání
vydáno v dubnu 2021 jako 112. publikace
vydal Pavel Kohout (www.kknihy.cz)

ISBN 978-80-7570-220-3 (epub)

ISBN 978-80-7570-221-0 (mobi)

ISBN 978-80-7570-222-7 (pdf)

OBSAH

ÚVOD	5
I. EKONOMICKÉ KRIZE: JEJICH PŘÍČINY A LÉČBA	6
II. ODVRÁCENÁ STRANA MINCE: VOLNÉ BANKOVNICTVÍ V CHILE	22
DODATKY	28
III. FRAKČNÍ BANKOVNICTVÍ JAKO PODVOD?	29
IV. FRAKČNÍ BANKOVNICTVÍ JAKO PODVOD NEBO ALESPON CHYBA — NĚKOLIK NÁMITEK	39
KDO JE MURRAY N. ROTHBARD?	46
JIŽ VYŠLO	49

ÚVOD

Hospodářské krize jsou běžnou součástí života společnosti, a to nemusí jít ani o krize vyvolané nějakou válkou anebo pandemií. Jsou to právě hospodářské krize, které jako jedna z mála věcí lákají pozornost laiků k ekonomii. Jinak veřejností opomíjené „chmurné“ vědě. Tato kniha se zabývá příčinami toho, jak hospodářské krize vznikají. Obsahuje dva eseje od známého amerického ekonoma, historika a filozofa Murray N. Rothbarda (1926–1995). Rothbardovy eseje od sebe odděluje 20 let, během kterých se autor v jednom ohledu posunul. Od tzv. svobodného bankovníctví, které v některých ohledech nemá daleko ke svobodnému šizení, k bankovníctví 100% rezerv. Další dva eseje překladatele pak rozebírají právě toto bankovníctví 100% rezerv. Kniha ukazuje na to, že většina hospodářských krizí má svůj původ u státu a u zájmových skupin bank, které chytře stát využívají ve svůj prospěch. Zároveň tato kniha nastiňuje metodu léčby hospodářských krizí.

I. EKONOMICKÉ KRIZE: JEJICH PŘÍČINY A LÉČBA

[Murray N. Rothbard. Prvně vyšlo roku 1969]

I.

Žijeme ve světě eufemismů. Hrobníci se stali „zaměstnanci pohřebního ústavu“, tiskoví mluvčí jsou nyní „konzultanty pro styk s veřejností“ a domovníci se stali „správci“. V každé profesi jsou jednoduchá fakta zaobalena do kouřové kamufláže. Neméně je toto pravdou v ekonomii. V dřívějších dobách, jsme trpěli téměř periodickými ekonomickými krizemi, náhlý počátek těchto krizí byl nazýván „panikou“ a skomírání během periody po panice bylo nazýváno „depresí“.

Nejnámější depresí v moderní době samozřejmě byla ta, která vypukla v typické finanční panice roku 1929 a trvala až do příchodu druhé světové války. Po katastrofě z roku 1929 ekonomové a politici rozhodli, že toto se nikdy již nesmí znovu stát. Nejjednodušší cestou k úspěchu, jak toto vyřešit, bylo jednoduše popírat existenci „depresí“. Amerika neměla již nadále trpět žádnou další depresí. Když přišla další ostrá deprese v letech 1937–38, ekonomové jednoduše odmítli používat toto hrůzoplňné jméno a přišli s novým, měkčeji znějícím slovem: „recese“. Od té doby jsme byli celkem v několika recesích, ale ani v jedné depresí.

Ale dost brzy se slovo „recese“ také stalo příliš trpkým pro delikátní citlivost americké veřejnosti. Nyní se zdá, že jsme měli poslední recesi v letech 1957–58. Od té doby jsme měli již jen „poklesy“ anebo raději „zpomalení“ nebo „vybočující pohyby“. To pro dobrou útěchu; od nynějška byly deprese a i recese postaveny mimo zákon sémantickým rozhodnutím ekonomů; od nynějška, to nejhorší, co se nám možná může stát, jsou „zpomalení“. Takové jsou zázraky „nové ekonomie“.

Před 30 lety naši národní ekonomové přijali pohled na ekonomický cyklus, který byl zastáván zvěčnělým britským ekonomem Johnem Maynardem Keynesem, který vytvořil keynesiánskou ekonomii anebo „novou“ ekonomii ve své knize „Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz“, vydané v roce 1936.

Přes jejich diagramy, matematiku a neúplný žargon, je postoj keynesiánců ohledně boomu a úpadku sám o sobě jednoduše prostoduchý a i naivní. Pokud je zde inflace, potom se předpokládá, že příčinou je „přílišné utrácení“ na straně veřejnosti; údajnou léčbou je pro vládu, samozvaného stabilizátora a regulátora národní ekonomiky, zakročit a přinutit lidi utrácet méně, „zabrzdit jejich nadbytečnou kupní sílu“ skrze větší zdanění. Pokud je zde na druhou stranu recese, tak je zaviněna nedostatečnými soukromými výdaji a léčba dle vlády je nyní zvýšit její vlastní výdaje, nejlépe pomocí deficitů, tak aby přidala živý pramen k národním agregátním výdajům.

Myšlenka, že nárůst vládních výdajů anebo levných peněz je „dobrem po byznys“, a že osekání výdajů anebo tvrdé peníze jsou „zlem“, proniká už i do nejvíce konzervativních novin a časopisů. Tyto žurnály také považují za samozřejmé, že je svatým úkolem federální vlády kormidlovat ekonomický systém po úzké cestě mezi propastmi deprese na jedné straně a inflace na druhé straně, protože se předpokládá, že svobodná tržní ekonomika je náchylná podlehnout jednomu z těchto zel. Všechny současné ekonomické školy mají stejný postoj.

Povšimněme si pro příklad pohledu dra Paula W. McCrackena, nastupujícího předsedy rady ekonomických poradců (Council of Economic Advisers) presidenta Nixona. V jednom rozhovoru po noviny „New York Times“ krátce po převzetí úřadu (24. ledna 1969), doktor McCracken tvrdil, že jedním z hlavních ekonomických problémů, kterým čelí nová prezidentská administrativa je „jak ochladit naši inflační ekonomiku bez toho, aby nedošlo k neakceptovatelně vysoké míře nezaměstnanosti. Jinými slovy, pokud jedinou věcí, kterou chceme udělat, je snížení inflace, můžeme to udělat. Ale naše společenská tolerance nezaměstnanosti je nízká.“ A znovu: „Myslím, že musíme znát naše pocity. Nemáme opravdu mnoho zkušeností v pokusech, jak řádným způsobem zchladit ekonomiku. Šlápli jsme roku 1957 na brzdu, samozřejmě jsme pak dostali značné ochabnutí v ekonomice.“

Povšimněme si základního postoje dra McCrackena ohledně ekonomiky — pozoruhodného jen v tom, že je sdílen téměř všemi ekonomy současnosti. S ekonomikou se zde nakládá jako potencionálně sice s fungujícím, ale přesto pacientem, který vždy způsobuje nesnáze, a jako s neposlušným pacientem s trvalou tendencí spadnout do vysoké inflace anebo nezaměstnanosti. Funkcí vlády je pak být moudrým starým manažerem a lékařem, pořád ve střehu, vždy snažícím se držet ekonomického pacienta v dobrém pracovním stavu. V každém případě se zde jasně předpokládá, že ekonomický pacient je poddaným a vláda jako „lékař“ je pánem. Není to tak dlouho, co byl tento druh

postoje a politiky nazýván „socialismem“; ale my žijeme ve světě eufemismů a nyní toto můžeme nazývat méně tvrdými výrazy jako „umírněnost“ anebo „osvícené svobodné podnikání“. Žijeme a učíme se.

Jaké jsou potom příčiny periodických depresí? Musíme vždy zůstat agnostiky stran příčin boomů a úpadků? Je opravdu pravdou, že hospodářské cykly jsou hluboce zakořeněny v ekonomice svobodného trhu, a tak je nějaká forma vládního plánování potřebná, jestliže si přejeme držet ekonomiku v rámci nějakého druhu trvalých mezí? Nastávají boomy a úpadky náhodně anebo fáze cyklu plynou logicky z jiných fází?

Současný módní postoj stran hospodářskému cyklu vychází vlastně od Karla Marxe. Marx viděl, že před Průmyslovou revolucí v přibližně pozdním 18. věku, nebyly žádné pravidelně se vracející boomy a deprese. Byly zde náhlé ekonomické krize, kdykoliv nějaký král vedl válku anebo zkonfiskoval majetek svých poddaných; ale nebyla zde žádná stopa divného moderního fenoménu obecných a docela pravidelných zlomů ve štěstí byznysu, expanzi a kontrakci.

Protože tyto cykly se také objevily na scéně ve stejný čas jako moderní průmysl, Marx usoudil, že hospodářský cyklus byl vrozeným rysem kapitalistické tržní ekonomiky. Všechny různé současné školy ekonomického myšlení bez ohledu na rozdíly mezi nimi a rozdílnými příčinami, které připisují vzniku hospodářského cyklu, souhlasí v tomto podstatném bodě: Že hospodářský cyklus má původ někde hluboko ve svobodné tržní ekonomice. Tržní ekonomika je vinna. Karl Marx věřil, že periodické deprese se stanou horšími a horšími, dokud se masy nedají na revoluci a nezničí systém, zatímco moderní ekonomové věří, že vláda může úspěšně stabilizovat deprese a cyklus. Ale všechny strany souhlasí, že selhání leží hluboko v tržní ekonomice, a že jestliže něco může situaci zachránit, musí to být nějaká forma masivní vládní intervence.

Jsou zde nicméně některé kritické předpoklady stran toho, že tržní ekonomika je vinna. „Obecná ekonomická teorie“ nás učí, že nabídka a poptávka vždy mají tendenci být na trhu v rovnováze, a že tak ceny produkce stejně jako výrobních faktorů, které přispívají k produkci, vždy mají tendenci směrem k bodu rovnováhy. Ačkoliv změny v datech, které se vždy odehrávají, brání tomu, aby byla rovnováha dosažena, neexistuje nic v obecné teorii tržního systému, co by mohlo zodpovídat za pravidelné a vracející se fáze boomu a úpadku hospodářského cyklu.

Moderní ekonomové „vyřešili“ tento problém jednoduše tím, že drží svoji obecnou cenovou a tržní teorii a svoji teorii hospodářského cyklu

v oddělených, nepropustných přihrádkách, s tím, že se tyto dvě nikdy nese-
tkávají, jsou velmi málo integrované jedna do druhé. Ekonomové, naneštěstí
zapomněli, že existuje jen jedna ekonomie a tak jen jedna integrovaná eko-
nomická teorie. Ani ekonomický život ani struktura teorie nemůžou být ane-
bo by neměly být nepropustně odděleny; naše znalost ekonomie je buď celá
integrovaná anebo není žádná. Ale většina ekonomů je spokojena
s aplikováním totálně oddělných a opravdu vzájemně exkluzivních teorií pro
obecnou cenovou analýzu a pro hospodářský cyklus. Nemohou být opravdo-
vými ekonomickými vědci, dokud jsou spokojeni s prováděním činností tímto
primitivním způsobem.

II.

Ale ještě zde jsou se současným módním přístupem vážnější problémy.
Ekonomové také nevidí jeden zvláště kritický problém, protože se neobtěžují
uvést v soulad jejich teorii hospodářského cyklu a obecnou cenovou teorii:
zvláštní selhání podnikatelské funkce v čase ekonomické krize a deprese.
V tržní ekonomice je jednou z nejvíce vitálních funkcí byznysmena to, být
„podnikatelem“, člověkem, který investuje do produktivních metod, který
kupuje zařízení a najímá pracovníky, aby vyrobil něco, o čem si není jistý, že
mu to přinese nějaký výnos. Ve zkratce podnikatelská funkce je funkcí před-
povídání nejisté budoucnosti.

Předtím než se pustí do investování anebo výroby produktů, podnikatel
musí odhadnout současné a budoucí náklady a budoucí výnosy, a tak odhad-
nout, zda a jak mnoho zisku vyzíská z investice. Jestliže předpovídá dobře
a významně lépe než jeho konkurenti v podnikání, získá ze své investice zisk.
Čím lépe předpovídá, tím větší zisky vydělá. Jestliže na druhou stranu před-
povídá špatně a přecení poptávku po svém produktu, utrpí ztrátu a velmi brzy
bude přinucen opustit podnikání.

Tržní ekonomika potom je ekonomikou zisku a ztráty, v které prozíravost
a schopnost jednajících podnikatelů je měřena zisky a ztrátami, kterých do-
sáhnou. Tržní ekonomika navíc obsahuje zastavěný mechanismus, druh pří-
rodní selekce, který zajišťuje přežití a rozkvět lepších předpovídatelů a oddě-
lení podřadných předpovídatelů. Čím větší zisk získaný lepšími předpovídateli,
tím větší se stává jejich podnikatelská zodpovědnost, a tím více toho mají
dostupného pro investování do výrobního systému. Na druhou stranu, něko-

lik let dělání ztrát přinutí špatné předpověditele a podnikatele úplně k odchodu z podnikání a dotlačí je mezi placené zaměstnance.

Jestliže tedy má tržní ekonomika vestavěný přirozený mechanismus selekce pro dobré podnikatele, tak to znamená, že bychom neměli předpokládat, že by mnoho firem mělo dělat ztráty. A skutečně pokud se podíváme na ekonomiku během běžného dne anebo roku, zjistíme, že ztráty nejsou až tak moc rozšířené. Ale v tom případě pak zvláštní skutečnost, která vyžaduje vysvětlení, je tato: Jak je možné, že pravidelně v časech nástupu recese a zvláště v návazné depresi, náhle zažívá podnikatelský svět masivní nahromadění těžkých ztrát?

Tento moment přichází, když podnikatelské firmy, původně vysoce bystrých podnikatelů schopných vytvářet zisky a vyhýbat se ztrátám, náhle a ke své hrůze sami zjistí, že téměř všichni z nich trpí těžkými a neodůvodněnými ztrátami? Jak je to možné? Zde je významný fakt, který jakákoliv teorie deprese musí vysvětlit. Vysvětlení jako „nedostatečná spotřeba“ — pokles v celkových spotřebních výdajích — není dostatečný kvůli jedné věci, protože to co potřebuje být vysvětleno je to, proč podnikatelé schopní předpovídat všechny druhy předchozích ekonomických změn a vývoje, se ukážou být totálně a katastroficky neschopní předpovědět tento údajný pokles ve spotřebitelské poptávce. Proč toto náhlé selhání ve schopnosti předpovídat?

Adekvátní teorie deprese potom musí vzít v úvahu tendenci ekonomiky se pohybovat skrze následné boomy a úpadky, přičemž nevykazuje žádnou známku nápravy toho druhu jako je (relativně) hladké anebo dosti progresivní přiblížení se situaci rovnováhy. Obzvláště musí teorie deprese odpovědět na mamutí nahromadění chyb, které se objeví rychle a náhle v momentě ekonomické krize, a prodlevy v době periody deprese, která trvá až do zotavení.

A je zde třetí univerzální fakt, který musí teorie cyklu zodpovědět. Neustále, boomy a úpadky jsou mnohem intenzivnější a tvrdší v „odvětvích kapitálových statků“ — v odvětvích vyrábějících stroje a zařízení, dále v těch odvětvích, která produkují průmyslové suroviny anebo projektují průmyslové provozy — než v odvětvích, která vyrábějí spotřební zboží. To je ještě jedna skutečnost stran průběhu hospodářského cyklu, která musí být vysvětlena — která zřejmě nemůže být vysvětlena takovými teoriemi deprese, jako je populární doktrína nedostatečné spotřeby — tj. že spotřebitelé neutrácejí dostatečně za spotřební zboží.

Jestliže nedostatečné utrácení je viníkem, jak je potom možné, že maloobchody jsou poslední a nejméně náchylné k pádu do nějaké deprese, a že deprese opravdu postihuje odvětví jako je výroba strojů, kapitálového zaříze-